

STRUCTURI REPETITIVE ȘI STRUCTURI ELIPTICE ÎN GRAIURILE MOLDOVENEȘTI INSULARE

VICTORELA NEAGOE

În cele ce urmează ne propunem să detaliam câteva constatări privind modalitățile specifice de organizare a elementelor componente ale enunțurilor (cf. Guțu Romalo 2006), înregistrate în graiurile moldovenești transplantate, în secolul al XVIII-lea, pe malurile Bugului, în Cotul Niprului și în Bazinul Donețului (din sud-estul Ucrainei), iar în secolul al XIX-lea, în Munții Caucaz (din Federația Rusă)¹, din perspectiva celor două aspecte contradictorii care guvernează, în general, varianta orală a limbii (cf. Vulpe [1979b], 2006: 227 ș.u.): **A.** tendința spre amplificarea mijloacelor de expresie (prin repetiție și redundanță), din necesitatea asigurării unei comunicări cât mai clare, marcate suplimentar, *sine dubio*, de un substrat afectiv (vezi Vulpe 1980: 84 ș.u.) și **B.** tendința spre economie a limbajului.

Ambele tendințe se realizează în plan sintagmatic prin elemente particulare ce se regăsesc în etape evolutive ale sistemului limbii române și care, acționând simultan și pregnant în graiurile insulare, pot oferi acestora relevanță.

La nivelul întregului enunț, elementele constituente pot deveni parțial modalități de emfază, specifice sintaxei oralității (cf. Vulpe [1979a] 2004: 324–328; Pană-Boroianu 1989).

Se impune, pe de o parte, observația că acestea, în ansamblul ariei de ocurență, coexistă în vorbirea tuturor subiecților cu cele înregistrate în alte graiuri sau în limba comună. Coocurența faptelor de limbă a fost semnalată, cu unele excepții, pe tot parcursul evoluției românei, demonstrând că procesul de impunere a unei singure variante (unice) nu este pe deplin încheiat la nivel dialectal.

¹ Corpusul de excerpte se bazează pe materialul cules în 1998 în 13 localități situate la est de Bug și în trei localități din nord-vestul Munților Caucaz: Alexandrovka (= A), Serbulovka (= S), Novogrigorievka (= Ng), Șcerbani (= Șc), Konstantinovka (= K), regiunea Nikolaev, Dikovka (= D), Gruzskoe (= G), Martânoșa (= M), Subotți (= Sb), regiunea Kirovograd, pe malul Bugului, Voloșkoe (= V), regiunea Dnepropetrovsk, Cotul Niprului, Bairak (= B), Novoignatievka (= N), regiunea Donețk, Troițkoe (= T), regiunea Lugansk, în Bazinul Doneț, toate în sud-estul Ucrainei, iar în anul 1996 în Moldovanskoe (Md), Moldovanovka (Mn) și Șabanovskoe (= Ș), regiunea Krasnodar din Caucaz, Federația Rusă.

Textele dialectale înregistrate în localitățile A, D, G, V, B, T au fost publicate în volumul TD–*Nistru*. Împreună cu cele culese din următoarele zece localități (S, Ng, Șc, K, M, Sb, N, Mn, Md, Ș) vor constitui obiectul celui de al doilea volum consacrat zonei (în curs de publicare).

Coexistența variantelor corespunde, prin urmare, unei succesiuni temporale și unei evoluții lente.

Pe de altă parte, relevanța tipului de structură rezidă în capacitatea de combinare a diverselor particularități dintre care unele se întâlnesc fie în graiurile moldovenești adiacente (din stânga Nistrului, cf. Marin *et alii* 1998), fie în arii corelative ale graiurilor de tip nordic, dar în îmbinări diferite în plan sintagmatic.

Numai prin frecvența ridicată sub raport cantitativ – criteriu propriu elementelor de sintaxă –, prin distribuția sintagmatică și în funcție de contextul ocurențelor, particularitățile selectate devin din elemente strict gramaticale, fenomene de intensificare, capabile să satisfacă intențiile comunicative ale vorbitorului și să suplinească sărăcia mijloacelor de expresie, fie lexicale, fie sintactice.

În condițiile unei izolări teritoriale îndelungate (aproximativ trei secole), și implicit lingvistice, de zona de origine, și datorită bilingvismului (predominant după 1917), moldovenii – insulari se confruntă cu dificultăți de exprimare în idiomul matern, în ceea ce privește, atât „descoperirea” promptă a unor termeni, cât, mai ales, a unor instrumente adecvate construirii unor raporturi sintactice multiple.

Constatările cantitative se manifestă diferit de la un grup de graiuri la altul și sunt dependente, în mare măsură, de natura textelor – texte „tehnologice” sau narativ-autobiografice (cf. Vulpe 1980: 23 ș.u.).

Organizarea internă a enunțurilor reproduce structura sintactică arhaică: prin cumulul redundant², repetiția particularităților de construcție, libertatea de topică (predilecția pentru plasarea determinantilor în antepoziție față de regent) – fără ca aceasta să producă schimbarea funcției componentelor –, precum și prin omiterea sau elipsa unor unități sintactice, parțial gramaticalizate.

A. STRUCTURI CU DUBLĂ EXPRIMARE ȘI ORDINEA DETERMINANȚILOR ÎN GRUPUL NOMINAL ȘI VERBAL

Propozițiile fragmentare, incomplete, insuficiente semantic, dar cu posibilitatea de a fi decodate contextual, beneficiază de elemente puternic marcate prin topică, repetiție și prin dublarea unităților sintactice.

1. Subiectul³

1.1. Prin repetarea expletivă, în contexte succesive, pronumele personal – subiect preia informația de persoană indicată, fără echivoc, prin desinența verbală.

² M. Vulpe ([1979 b] 2006: 232) subliniază capacitatea redundanței de a „se reconverti” în informație, depășind planul stilistic.

³ Am renunțat la notația fonetică a exemplurilor ilustrative, dar am păstrat barele, care marchează intonația, și majusculele pentru numele proprii.

Exprimarea persoanei prin două mijloace formale, construcție atestată în documentele nonliterare din secolele al XVI-lea și al XVII-lea (cf. Densusianu ILR, II: 247; Carabulea 1965: 104–105; *Sintaxa* 2007: 31–32; Frâncu 2009: 340) este considerată drept o gramaticalizare a unor trăsături specifice sintaxei oralității (Pană-Boroianu 1989: 68–69):

ș-apui el îmbla la o fată // da / și vinea noaptea naverno [= desigur] la oara doosprece / și vinea el / da el așa eara voievoi [= voinic] băietă așa da // vinea el / el de-amu spunea lu mama (A VIIa); eu de-amu eu soroc sedmoi hod cu pervâi copil îmblam grea (S V); dac[ă] el de-amu știia ... să cânti pi boian [= armonică] da el mittel o fost deja mă-sa lu punea / el / buianu-l lua de-acolô de zăce ani // nu! el s-onvâțat hâti! [...] el lu toț i-o cântat (V VIIIa); da eu ce eu să spui? eu să vă spui una (T VIII).

1.2. Pronumele personal fie anticipează în succesiune imediată sau la distanță subiectul exprimat prin nume ori prin pronume demonstrativ (marcat sau nu de determinări sintagmatice pronominale):

ea apa ea îi sărată gata (A VIIa); ea copil-aceea s-o rodit miercuri (S VIIa),

fie reia subiectul:

da vo patru cai ei înhămați în privot (S VIIIa); a meu băiet o avut el fată (M VII); da cela fcioru / dac[ă] el îmbla cu tetea (V VIIIa),

acei (străbunii) ują nu știu de-atâta că ei ują n-o fost aicea (N VIII); ș-aceala (sucul de roșii) ują de iarnă el bun (N V).

1.3. O altă modalitate de reliefare a subiectului exprimat prin pronume personal este utilizarea în succesiune imediată sau la distanță a pronumelui de întărire (*cu*) *singuru*, în formă invariabilă, (creat prin conversiunea adjectivului omonim), trăsătură pertinentă a graiurilor basarabene (cf. Marin *et alii* 1998: 98–99), dar reprezentând o tendință comună a dacoromânei (cf. Mărgărit 1995) :

da eu am rămas cu sunguru // nu! ș-apoi m-am dus și eu [la școală] (N VIII); nu! eu cî sungur le fac [stupul] (N VII).

Precedat de prepoziția *cu*, *singur* este atestat la Dosoftei: „Icoană bătrână a svântului Andrei *cu sânгурă* zugrăvirea face minuni” (citat menționat în DLR s.v. *singur*).

Observație. Disponibilitatea graiurilor insulare atât pentru structurile repetitive, cât și pentru elementele de intensificare (cf. Neagoe 2013) explică echivalența semantică între valoarea de intensitate îndeplinită de repetiție, procedeu specific sintaxei oralității și reliefaarea poziției sintactice – subiect (exprimat prin pronume personal, demonstrativ sau nume), întărit prin adjoncțiunea particulelor

deictice enclitice: *-și* (cf. Densusianu ILR, II: 118; Neagoe 2000) sau, rar *-(l)âi, -ie*⁴. Fenomenul este facultativ și angrenează, în ambele situații, componenta afectivă a actului comunicativ:

**„Slave! noi nu sântem învățaț / dă copiii ș-o-nvața eiș / măcar copiii și șibă la noi aicea (învățați) (S V); sorori la mini sunt / nu! eliș nu-s acolea // eleș trăiesc mai departe; [Rușii] da eiși toț viniț di departe-acoalea; că euș... măt-aeasta fseo vreme el o chema-n brață (B Va);*

**s-o ridicat di la țintirim (zburătorul) / ș-așa același în drept în hogeac s-o dus (G VIIa); același... s-o dus în raion încolô / și zâce „la mine căne-o fost // naucioti [= dresat] (V VIIIa);*

**ea ujă pojălilă [= a pătitit] fumeiași /ea grăiește moldovenește (B Vb);*

**și muiam frecăței celia și ielâi să muia (A VIIa); da elâi icolea o casă esti (S VIIa); ujă copiii... întreabă s-știe și ieie (moldovenește) (N V); el în Voloșilohradă în institut prăpădăia [= activa ca profesor] acolô acela / po sportu [...] și elâi cum... s-o-nvațat?! din armie (T VIIa); părinți ieli is din Galbăna (Md VIII).*

1.4. În toate situațiile descrise, exprimarea subiectului, repetată, dublă sau marcată suplimentar prin intesificatori enclitici, în structuri facultative, nu este necesară sintactic, ea având un rol de clarificare, de subliniere a informației, pe care vorbitorul o transmite, și de nuanțare afectivă a enunțului.

1.5. Pronumele personal de pers. a 3-a masc. – subiect, prin frecvența ocurențelor, s-a erodat și a ajuns să fie utilizat și în situații echivoce în care nu este respectată concordanța în gen între cele două subiecte. Fenomenul a fost interpretat diferit în literatura de specialitate (vezi bibliografia și discuțiile la Jordan 1975: 245–246):

și crucea aceea am găsit-o ca când [...] ea nu mare / el nu mare (A VIII); da el iaca amiaza / cald / jarotă [= arșiță] și toț oamenii de-amu-s acasă (D VIIa); copila să zănimăia [= se ocupa] eu nu / n-aveam când // [...] pune el nu știu / ili hrișcă / ili ce pune ea cu cela [în tobă] (G VIIa); și pohoda [= vremea] nu prea... da el ca când soare s-o-arătat [...] da el [ploaia] o-nceaput... a țârâi deasupra // tot plouă tot vânt / tot frig // (B Vb); nu! el la noi o fost aceea cnișcă (N VIII) (cf. Ștefănuță 1937: 173).

⁴ Particularitatea, înregistrată în sud-estul Olteniei cu ramificații în graiurile dacoromâne vorbite pe malul drept al Dunării, în Bulgaria, este comentată și explicată de Iulia Mărgărit (2011: 360 ș.u.) prin acțiunea fenomenului de sandhi. O altă explicație posibilă pentru aria sudică ar fi încadrarea pronumelui personal menționat în seria de substantive, verbe sau adverbe care prezintă în rostire, facultativ, apendice vocalice de timbru [i] sau [î] plenison, un *sonus vicarius*, indiferent de contextul fonetic și de poziția cuvântului în enunț: *câmpî, albi, am văzutî*, rostiri ocurente în zona menționată (cf. TD – Bulg.: LXX, LXXI). Prin urmare, factori diferiți (fonetici și, respectiv, morfologici) pot avea același rezultat sintactic.

2. Atributul

Elementele de structură relevante privesc topica determinantului în grupul nominal, ca urmare a disponibilității românei pentru topica relativ liberă. Graiurile insulare nu cunosc restricțiile impuse de ante- și postpoziția atributului (nominal sau adjectival) față de elementul regent. Ponderea variantelor antepuse coocurente cu cele postpuse ale atributului este o trăsătură arhaică gramaticalizată (cf. Frâncu 2009: 168, 402), conservată, de preferință, în ariile laterale (cf. Vulpe [1973] 2006: 191–192; Marin *et alli* 1998: 121–122) și în dialectele sud-dunărene (cf. Atanasov 2002: 263, 264; Sârbu, Frățilă 1998: 62, 85, 87, 113). Antepunerea este prezentă în varianta literară din secolul al XIX-lea (cf. *Morfosintaxa* 2012: 290–291).

Schimbarea facultativă a poziției atributului față de regent nu atrage modificări semnificative din punct de vedere funcțional, rămânând indiferentă, în general, și față de intenția vorbitorului de reliefare a determinantului.

2.1. Atributul adjectival exprimat prin adjective propriu-zise, folosit rar la nivel dialectal (cf. Iordan 1975: 219), apare în poziție prenominală ca în limba veche (cf. *Sintaxa* 2007: 74):

mândre sumane (D VIIa); *plină căruța* (V VIIIa); *cu bune straie al... gatesc* [pe mort] (BVa); *la noi era bună vaca* (T VIIIa); *di albă humă* (§ VIII).

Antepunerea adjectivului a căpătat valoarea unor structuri fixe de evidențiere a atributului.

2.2.1. Adjectivul demonstrativ, bogat în variante lexicale și fonetice (ca și pronumele corespunzător⁵), cunoaște o distribuție generoasă, mai ales, în poziție prenominală, complinind valoarea de determinare și estompând, ca în perioada veche, gestul demonstrativ (cf. DA s.v. *acel*).

Formal, acesta devine omonim cu pronumele demonstrativ prin prezența oscilantă a particulei enclitice *-a* care funcționează contextual ca intensificator. Fenomenul este consemnat în meglendoromână: *țist / țistu / țista lup* (cf. Atanasov 2002: 263):

aceala zburatoriu (A VIII); *aista ficioru, dar acel grâu* (S V); *aeasta sufletu* (G VIIb); *ista sat* (V VIIIa); *acela cânticu* (B Vb); *aeasta brânză* (N VII); *aista pământ; cu asta limbă* (Md VIIa).

În variație liberă, este înregistrată și postpoziția adjectivului demonstrativ:

cerpicu cela (A VIII); *ciuru cela* (S VIII); *pomântu ista, dar aceala pomânt* (N VIII).

⁵ Pronumele demonstrativ are un grad de recurență foarte ridicat, prin repetarea anaforică, asigurând coerența tematică, și prin capacitatea excesivă de a suplini un segment al enunțului, cf. Neagoe 2013: 327–330.

2.2.2. Convertirea adjectivului demonstrativ în articol adjectival nu este pe deplin gramaticalizată; independența față de adjectiv este vizibil păstrată. Numeroase exemple indică conservarea, în distribuție complementară, a ambelor construcții:

*spunea **acei** bătrâni că zburătoriu este (A VIII); la mine sora **acei** mai mare o rămas (S VII); pânea / **acei** mari (Șc VII); le pune dinăinte lu **ieș**[ti] tineri (B Vb); drușc-**acei** mare (Ș V) (cf. Ștefănuță 1937: 158, 163).*

Antepunerea demonstrativului–atribut este strâns legată de poziția atributului pronominal posesiv și a celui nominal. Inversiunea topicii în secvența atributivă poate fi considerată în graiurile insulare drept „prototip sintactic” (vezi Vulpe [1967] 2004: 68).

2.3.1. Atributul pronominal posesiv în antepoziție este un fenomen parțial gramaticalizat care determină păstrarea formei fixe de nominativ în declinare:

*a **tău** cavaler (S VII); a **mei** părinți (D VIIa); a **mea** pocolenie (M V); a **nostru** tiar [= muncă] (B Va); a **noastre** nunta (N V); a lu **a meu** barbat (T VIIIa); a **melea** haine (Md VII); a **nostru** dedușca (Ș VIIa).*

2.3.2. Intervertirea adjectivului pronominal în grupul nominal este oscilantă:

*docica **mea** (A VIIa); mama **meii** (Ng VII); părintele **meu** (Șc VII); copiii **a noștri** (N VIIa).*

2.3.3. Frecvent, sub influența limbii ruse, atributul pronominal posesiv de pers. 1 sg. și pl. tinde să fie substituit prin structuri pronominale în acuzativ cu prepoziția *la* sau *a*. Cele două modalități de exprimare, în distribuție complementară, sunt echivalente semantic și caracterizează graiurile din stânga Prutului:

*soarele **la mine**... **cinci** soare-o fost (V VIIIa); tata o fost **Petea la noi** (V VII); soacra **la mine** *bohomolnâi* [= sectantă] *ea* (B Vb); *care-o fost fraț / surori* **a mini** *s-o-nsurat* (N VIIa).*

2.4. Atributul pronominal în genitiv este exprimat prin formele genitivale ale pronumelui personal de pers. a 3-a sg. și pl.:

*pe-**a lor** mireasă (A VIIa); la **a lu ei** părinți (S V); a **luiși** vacă (B VII); a **lor** mormânturi (T VIIa); a **ei** druște (Md VII).*

2.5. Atributul substantival în genitiv antepus regentului este marcat constant prin articolul proclitic când determinantul aparține, mai ales, câmpului semantic al înrudirii sau exprimă relații sociale, în concordanță cu tendința spre analitism, de simplificare a flexiunii în declinarea unui grup nominal, remarcată încă din secolul al XVI-lea (cf. Diaconescu 1970: 231):

a lu sora docica (A VIIb); *a lu oamini oile* (S VII); *a mamă pită* (G VIIa); *a lu tata soareli*; *a lu director cânli* (V VIIIa); *ș-a lu mireasa ruda* (B Vb); *a lu a meu barbat / frat-so* (T VIIa); *ș-a lu mama tojă tată* (Md VIII).

3. Complementul (in)direct

3.1. Cu un caz special de organizare a enunțului avem a face în construcțiile cu unic referent, dar cu dublă exprimare a complementelor (in)directe redată prin formele conjuncte de acuzativ și de dativ ale pronumelor personale și reflexive, masculine, la toate persoanele. Timpurile verbale susceptibile de a contacta pronume redundante-complemente (în ante- și postpoziție) sunt timpurile compuse (perfectul compus și viitorul); atestări sporadice apar și la timpurile simple (cf. Neagoe 2011: 619).

Construcția sintactică cu reduplicare își păstrează caracterul facultativ și proporția ocurențelor în favoarea nedublării, prezentând o stabilitate și o continuitate diatopică arhaică⁶.

Un sondaj sumar, efectuat pe un eșantion de 20 de pagini transcrise de la unul dintre cei mai buni informatori (cf. TD-*Nistru*: 104–124), ne oferă o imagine sugestivă asupra frecvenței acestui tip de structură, aflat constant într-un raport de variație liberă, ținând seama și de natura textului.

Concluziile acestui sondaj nu pot fi generalizate (motive multiple depășesc limitele prezentului articol), dar ilustrează, într-o oarecare măsură, situația reală a concordanțelor, ce radiografiază etape mai vechi ale limbii.

Totalul construcțiilor cu reduplicare sunt 26, raportate la 75 de exemple cu pronumele complement exclusiv în antepoziția auxiliarului, ceea ce reprezintă aproximativ 30 % din numărul total de ocurențe înregistrate.

Din cele 26 de construcții redundante, numai 7 apar în texte fixe (cu frecvență de 30 %); diferențele de frecvență fiind explicabile prin valoarea intensivă, pertinentă, pe care o dezvoltă în plan stilistic construcțiile parțial gramaticalizate.

Variantele redundante și cele conforme cu uzul actual (standard) nu prezintă restricții de funcționare, deoarece ambele tipuri păstrează valoarea lor fundamentală (exprimarea obiectului (in)direct), atât în textele fixe:

complement direct: [La Sf. Andrei] *să zăcea* [că] *cine l-a loa-lă* [pantoful] *orcine l-a găsi / dac l-o găsi flăcăul pe-aceea și s-a mărita / [...]* *aceea nainte s-a*

⁶ În graiurile contemporane, la fel ca în limba veche (cf. Gheție 1975: 166, 343, 348, 355), construcția a fost înregistrată într-o arie marginală, uneori discontinuă, care înconjoară teritoriul dacoromân de la sud-vest, nord-vest, nord spre est, începând cu Banatul sârbesc, sudul Banatului, nord-vestul Olteniei, Bihor, Țara Oașului, Maramureșul de la nord și sud de Tisa, Năsăud, Bucovina de nord și de sud, Basarabia (inclusiv malul stâng al Nistrului) și continuând la est de Bug. Fenomenul a fost atestat, rar, în dialectul istroromân, completând aria concordanțelor interdialectale (vezi bibliografia la Neagoe 2011: 621).

marita-să (S VII); [Cloșca] *o scos // da cela unu calic* [= șchiop] / *unu l-o davită-lă* [= l-a ucis] [...] *cloșca l-o călcată-lă* (B Vb); *chiagul l-o făcută-lă* (§).

complement indirect: *frământ aluatu pi apă / sari cât ș-a lua-și* (A VIIc); *de-amu dacă... cinevai vra* [să-i dau găină] / *da eu ț-oi da-ț acoló* (M V).

cât și în cele libere:

m-am culcată-mă în kuhne // ș-așa m-am culcat deasupra căpătâiulu / nici m-am dezbrăcat / di platie / [...] ș-o visăz pi mama [decedată] *și zăce așa m-o luat-mă di spete // și mă bate așa-n căpătâi / și zăce „cânț?”... dac[ă] m-am spăriiet / și m-am trezât srazu* [= imediat]...; „ian! prăvește / ia! prăvește sânge a nostru / ian! prăvește // da de un te-ai luat-te?” [= ai apărut] (B Vb).

Alternanța celor două construcții, în aceeași frază, într-o succesiune la distanță, se rezumă la un raport cantitativ, în funcție de valoarea secundară de intensificare, care se dezvoltă în fragmentele marcate de participarea afectivă și emoțională a vorbitorului.

Repetarea pleonastică a cliticului complement creează o *opозиție de relevare* în raport cu formele neredundante⁷:

zăc „mâni m-oi duci la Lida” [la cimitir] [...] „amiaz tu-i fi acasă / da eu m-oi duci-mă” (D VIIa).

Rar, în câteva localități, a fost înregistrat complementul (in)direct, exprimat prin formele atone ale pronumelui, exclusiv în postpoziție, neanticipat; în variație liberă cu structurile redundante, construcția corespunde unei faze mai vechi de evoluție (cf. Pușcariu 1974: 454; Gheție *et alii* 1997: 171):

bărbatu-meu iaga as[ta] pisti-o lună o morit dupa cuskra me // [ginerelu] o zîs „eu n-oi lăsa-mă aesta / și cela” / zîce „i-am ascultat pi toț că... pi mama s-o țanem mai mult [moartă] / și ... ista / nu l-oi țâne-lă” // [...] a dăuza l-am îngropat // (G VIIa); „undi eu oi scri-vă cui? adresă // (G VIIIa).

În distribuție complementară, cu tendința de reduplicare a complementelor prin forme pronominale conjuncte, este dublarea obiectului (in)direct simultan prin anticiparea sau reluarea prin clitice a formelor pronominale accentuate de dativ sau de acuzativ cu prepoziția *pe*, construcție care s-a impus din secolul XVIII-lea (Gheție *et alii* 1997: 351; *Sintaxa* 2007: 129, 138) și care, în graiurile insulare, are caracter obligatoriu:

⁷ După părerea noastră, atestările frecvente în versurile lui Dosoftei (poezia are o încărcătură emoțională mai puternică decât proza) reprezintă prelucrarea și fructificarea stilistică a unor particularități dialectale diagnostice, operante la nivelul sintaxei oralității. Gh. Chivu (2000: 91) consideră dublarea complementului ocurentă în opera lui Dosoftei ca un „procedeu manierist, din rațiuni prozodice”.

și tatu meu o vinit pi mini / ș-m-o luat di mână / și m-o dus la mire (A VIIa); *da mie mi s-o slucit* [= mi s-a întâmplat] / *nu cu foc nu cu nic / la fereastră* [strigoiul] (S VII); *așa holos peste tot țintirimu miia mi s-o rastojat* [= a răsunat] (D VIIa); *mia nu îmi place șobi... las să fie zoioși* [copiii] (B VII); *mi-o părut miia rău* (Md VIII).

Obiectul direct poate fi triplu exprimat:

nu! și de-amu aeasta voi pi mini mi-s... scrie-mă / a cine? undi eu îi grai aeasta? (G VIIb).

B. REORGANIZAREA SINTACTICĂ PRIN OMISIUNEA UNOR CONSTITUENȚI

1. Predicatul verbal

La fel ca în limba veche (*Sintaxa* 2007: 44–45; Frâncu 2009: 342), propozițiile pot fi eliptice de predicat. Verbul „elidat” – element constituent neexprimat – este dezambiguizat prin referirea explicită la enunțurile anterioare, care asigură, grație presupozitiei, informația transmisă:

da ele [plăcintele] *mai mândre s-coc* [cu untură] / *da dacă* [**nu ai**] *numa cu oloi* [**se prăjesc**], *da ele să-negresc* (A VIIc); *amu cela el* [soțul] *hramotnic* [= învățat] [**era**], *da pi mini hereș parinfi* [**spuneau**] *că nu-s hramotna, că nu cela* (G VIIb); *traim la Ucraina / da di ci satu ista... nu știu* [**are**] *moldoveni* (M V); *și viu oamni... nu! di dimâncat oamnilor și di băut* [**să le dai**]; *cei bătrîni* [**spuneau**] *că vine* (zburătorul) *și-ncă...* [**spuneau**] *pi cini lî-ntolucește* [= întâlnește] [!] (V VIIa); *și grăunță lor* [gâștelor] *mai multe* [**să le dai**]; *da pân la șas[ă] săptămâni el* [mortul] *acolé* [**rămâne în casă**] (B Vb); *ș-ot ujă săptămână aveam pi ce* [**cumpăra**] (N VIII); *c-amu nu* [**este**] *acel grâu cum* [**era**] *întâi* (N V).

Nefolosirea cotidiană a idiomului matern, în condițiile bilingvismului, precum și excesul de oralitate specific graiurilor insulare, determină apariția unor enunțuri ambigue, incomplete, neîncheiate.

2. Predicatul nominal – verbul copulativ

Relativ frecventă este suprimarea verbului copulativ *a fi* din structura predicatului nominal, particularitate semnalată pentru limba veche și în textele originale (mai apropiate de limba vorbită) (cf. Gheție *et alii*: 348; *Sintaxa* 2007: 46, 47). Exemplele numeroase de omitere a copulei, în alternanță cu prezența ei, în aria dialectală Bug – Nipru – Doneț, alături de alte arhaisme, ne determină să considerăm fenomenul ca o continuare și o întărire a unei tendințe interne vechi a românei, independent de modelul existent în rusă (limba de adopțiune a vorbitorilor moldoveni).

noi zăceam gaspodi cirpic [= chirpici], măcar de [sântem] moldoveni (A VIII); s-o pun în jarone [= tăvi] și le puu, da ele dacă [este] cald, în casă, da dacă ciuti [este] frig le-nvalesc și să ridică pita în cutiori (S VIIb); amuia noi nu l-am ținut di ci că el [mortul] o morit trețeato iulea și el [timpul] [a fost] jarotî [= caniculă] (G VIIa); sari nu trebu ș-pui că el [borșul] [este] sarat (M V); și pojâlila [= au pățimit] copiii că ei [erau] citire și... așa ia!... da colé [era] voinaua [= războiul] (B VII); ș-apoi ują... unde [este] gros acolo al tai cu cuțatu oleacă [cotorul la varză] (N V); oi! ne dai boh! trăiț pără [sânțeti] tineri, nu cân [veți fi] bătrân (T VIIa).

3. Omiterea morfemului de conjunctiv

3.1. Româna poate admite conjunctivul fără marca distinctivă *să* la verbele din vechiul fond al limbii unde desinența conjunctivului diferă de cea a indicativului (*cîntă -să cînte*), în anumite construcții paratactice, în imprecății, în rugăminți sau în urări – formule devenite tradiționale (cf. Avram 1987: 134–135).

Au fost înregistrate, în variație liberă, la anumite verbe, exemple de conjunctiv fără *să* (*și*⁸) la persoana a 3-a sg. și pl. Ne referim atât la variantele analogice (*și* arhaice⁹) de conjunctiv prezent, net diferențiate, exclusiv la verbele *a fi*: *să (și) fibă* (rostit *să/și sibă* sau *să/și fibă*) și *a mânea* „a rămâne”: *să mâibă*¹⁰ (atestat sporadic), cât și la verbe din fondul vechi al limbii.

În graiurile moldovenești vorbite în sud-estul Ucrainei *să/și* s-au redus adesea la *s/ș*, iar apoi s-au elidat din cauza debitului verbal alert, determinând modificări prin fenomenul de coarticulație¹¹:

[să] *șibă*:

cânele poate șibă fără hazeain (A VIII); mămăliga liubește [...] șibă unt și brînză; s-o dohorit [= au căzut de acord] când de-amu șibă nunta (A VIIa); [Șoricium] ăl radeam cu cuțatele șibă pielea aceea curată (A VIIc); [Frecăței] îl mormântai

⁸ Pentru vechimea și extensiunea geografică a fenomenului (în Bihor, Bucovina de nord și pe malul stâng al Nistrului) vezi Todoran [1966] 1984: 114–130; cf. Marin *et alii* 1998: 106–107.

⁹ B. Cazacu (1966: 142) citează forma *să fibă* consemnată într-un document emis în anul 1612, în nordul Moldovei, în aceeași arie unde formele analogice au curs și în graiurile actuale.

¹⁰ Cercetările recente în Bucovina de nord și pe malul stâng al Nistrului au evidențiat extinderea analogiei și la alte verbe: *să deibă, să ieibă, să puibă, să rămâibă, să spuibă, să știbă, să jâibă, să vibă* (cf. Marin 1995: 26–27; Marin *et alii* 1998: 107). Numărul mare de atestări în aria de pe malul Nistrului sugerează faptul că nucleul inovației aparține a c e s t e i zone și că primul verb afectat de analogie a fost *a fi*, care prezintă cea mai mare extensiune geografică.

¹¹ Preferința pentru sincopă caracterizează, în special, graiurile moldovenești. Ea a fost explicată prin tempo-ul allegro al rostirii dialectale, care, prin economia de coarticulație, a condus la modificări formale ale unor particule auxiliare sau ale unor instrumente gramaticale lipsite de accent, grupate în jurul cuvintelor accentuate împreună cu care alcătuiesc un grup semantic (cf. Pușcariu, LR II: 164, 192). Fenomenul este cunoscut și aromânei: *va s-cântu > va cântu* (cf. Capidan 1932: 365, 466–467; ALAR, I, h. 34; MN 103, 124).

[= frământai] *șibă ei s-țâie* (S V); *eu zîc „șibă ș-așa [căldură] ma duc”* [la cimitir] (D VIIa); *și li ferbeam na lioho* [= la foc domol] *mai bine-așa a șibă*; *canejno cutioru treb ș-ăl topești* [= s-l încălzești] *ști cum... / șibă s-s-coacă ea* [pâinea] *abo s-nu s-ardă abu șibă crud* (G VIIa); *ș-acela eu le-aleg șibă... de azi, de ieri așa ia! șibă oauole / și le pun sub cloșcă* (M V); [Cercul] *șîie el de carpăn di ce-o fi, numa nu de stejar* (Ș VIII).

[să] *mâibă*:

[Porumbul] *strîngeam că mâibă* [...] *ciocanul să* [se] *mai usuce* (N VIII).

Variantele analogice *să/și șibă (fibă)*, *să/și mâibă* sunt simțite de vorbitori ca forme suficient marcate formal, încât să nu se producă confuzia semantică între formele cu și fără conjuncție. Constituentul suprimat poate fi subînțeles din context.

3.2.1. Alte verbe:

„[să] *nu mai viie de-amu Ivan Sâmeici și doarmă*” (A VIIb); *și vindea în ti miri ce* [...] *da* [să] *n-aibă și n-aibă omu* (A VIIc); *da di ce* [să] *nu știu?!* (S VIII); *ni nu știu cum* [să] *vă spui eu vouă că la noi era nainti patru colhozuri aici* (S VIIa); *ci mai poci eu* [să] *șciu amu ci?! amu la mini nici nu esti că eu... calică am rămas* (K VII); *da noi mai răpăde cu... Anatol Ivanovici ș-să li căciem* [= să legănăm] [!] [să] *nu ni vadă nica* [= mama] (G VIIa); [Plăcintele] [să] *șîie ca apă naprimer* (N V).

3.2.2. La o analiză mai atentă a materialului, remarcăm frecvența omisiunii morfemului – componentă neaccentuată a grupului – în fraze cu exprimare continuă, care conțin în succesiune, în variație liberă, și alte verbe m a r c a t e la conjunctiv.

Alternanța între conjunctivul cu și fără morfem, în același context, asigură calitatea modului, iar enunțul devine mai puțin susceptibil de interpretare echivocă:

ca cânt... ciuti șibă mai lung / da ele ș-șibă... mai... n-așa jârnăi [= cu grăsime] (A VIIc); [Pâinea] *s-șibă ușurică ea, nu șibă ca piatra* (G VIIa; cf. Ng VII, M V).

3.3. Rar, este atestat conjunctivul fără *să/și* în construcții cu pronumele personal conjunct enclitic, în propoziții independente, care conservă forme împietrite din limba veche:

[Porcilor] *macuhă* [= turtă presată din floarea soarelui] *le fierbeam / le dădeam acólo // ș-apoi mînce-le!* (B Vb).

Inversiunea pronumelui personal trădează arhaismul construcției.

Omiterea morfemului de conjunctiv, în anumite contexte, în variație liberă, se înscrie într-o tendință veche, proprie evoluției sintaxei limbii române.

3.4. În urări sau în imprecății, omiterea mărcii de conjunctiv se întâlnește și în graiurile insulare:

„*șii sănătos cuscrule!*” (S VIIa); „*lasă **fibă** țărâna ușoară!*” (Ng VII); „*trăznească-vă pomântu*” (B Vb); „*nu mai **ajungă** nici la puiu ceal di șărpi*” (Md VIII)¹².

4.1. În aceeași categorie (vezi discuția de sub **3.1.**, **3.2.1.**) se înscrie contragerea întâlnită în variație liberă a auxiliarului *a fi* (neaccentuat în enunț) din componența condiționalului perfect:

*dac-om fura ne-ar [fi] zgonit / or ne-ar **și-nchis** / eara strohu* (S VIIa); *bărbat cân a **și** fost la ocol / aș [fi] țanut porc* (B Vb)¹³.

particularitate înregistrată în graiurile din stânga Nistrului sau la nord de Tisa atât la condiționalul perfect, cât și la conjunctivul perfect: *n-ai ce să le [fi] făcut* (cf. Marin *et alii* 1998: 112; cf. Ștefănuță 1937: 55, 138, 143).

De menționat faptul că și această construcție este rezultatul unor circumstanțe fonetice, determinate de modul rapid de rostire și de coarticularea unor componente neaccentuate în frază.

În alte contexte, a fost înregistrată suprimarea (eliminarea) auxiliarelor de viitor și de condițional perfect în construcții care păstrează encliza elementelor pronominale atone, ca într-o fază veche a limbii.

*îț intra la Cliș și [veți] **vidé-lă** acee stanocu* [= răboi de țesut] (N VII); [Despre strigoi] *nu! zâc că... [l-ar fi] **prituji-lî*** [= l-ar fi agasat pe cel răposat]... / [**pentru că**] *tare-o plâns / [... da tuca [= tata] amu... di la soroc pervâi hod nu-i / și la noi n-o fost nică niciodată / cât mama o plâns!* (G VIIa).

4.2. Aceluiași tip de modificare, prin fenomene de sandhi, se subsumează tendința de a evita și de a elimina unul dintre cele două componente (monosilabice), neaccentuate, devenite omonime, cu funcții diferite, aflate într-o relație de vecinătate imediată. Avem în vedere conjunctivul unor verbe la diateza reflexivă unde *să*¹⁴, morfemul modului, și *să* < *se*, pronume reflexiv de persoana a 3-a (rostit cu [e] > [ă], conform normei fonetice locale după consoana [s] pronunțată dur), aflate în contiguitate sintagmatică, în vorbirea allegro, tind să se contragă, într-un singur element *să*, în defavoarea reflexivului¹⁵ (cf. Ștefănuță 1937: 143, 161).

Omisiunea pronumelui reflexiv determinată și de tempoul vorbirii reflectă tendința spre economie a mijloacelor de expresie:

nu! soromnó [= oricum] *hazeainu trebu să [se] ducă ș-al iei* [cânele] (A VIII); *nu! i-o dat... hârțile și [se] ducă în front* (A VIIId); *n-o vrut mama să [se] mărite*

¹² Cf. TD-Mold., I, 2, pct. 235 (= V): 177: *Dumnezău [să] v-ajute*; cf. ALRT II, pct. 172 : 82.

¹³ TD-Mold., I, 2, pct. 235 (= V): 177, notează construcția, de asemenea, la condiționalul perfect: *cân n-aș vrea, n-aș [fi] vinit*.

¹⁴ Când morfemul de conjunctiv este *și*, aglutinarea reflexivului se produce rar.

¹⁵ Mioara Avram ([1997] 2007: 148–158) analizează implicațiile fenomenului de omofonie pe plan sintactic în româna standard.

(V VII); *nu veie nime să [se] ducă* (B VII); *da este bătrâni di el trebe să [se] culce / să doarmă / să [se] hodinească* (B Va); [Aluatul] *ș-ăl puneam s-șadă sî [se] mai ardice* (N V); *soacra zâcea: „nu trebui să [se] ducă* (T VIIa); *una vre să [se] mărite* (Md VIII); *deodată nu vrea să [se] ducă în colhoz* (§ VIIb).

Omiterea pronumelui reflexiv *se* a fost înregistrată, punctual, în Banatul sârbesc (pct. 857), în Crișana (pct. 321), în Bucovina de nord (pct. 393), în Basarabia (pct. 470, 652), în sud-estul Transilvaniei și nordul Munteniei (pct. 159, 230, 784) (cf. ALRM I / II h. 346).

Neexprimarea pronumelui reflexiv *se* (> *să*) se realizează și la indicativul prezent al unor verbe la diateza reflexivă, cu *s* la inițială. Schimbarea este rezultatul unei contrageri: *se suie* > *să suie* > *s-suie* > *suie*:

da Vasâle [se] suie și la fereastră (Mn VII).

Rar se întâlnește suprimarea pronumelui personal aton de pers. a 3-a, cu rol de complement direct:

„mâne [pe] el... eu [il] voi aduce încoace la robotă” (S VIIb).

Aceste elemente neexprimate, pot fi deductibile din contextul extins.

*

Comparativ cu celelalte unități sintopice ale dacoromânei, raportul dintre redundanță și economie reprezintă, în plan sintactic, o trăsătură diagnostică a graiurilor insulare din mediul slav.

Elementele componente ale enunțurilor (pronumele subiect, atributul, complementul [in]direct) se evidențiază, pe de o parte, prin modul de organizare repetitiv, redundant, prin intensificatori deictici și prin topică (predilecția pentru antepoziția determinantului), parțial gramaticalizate. Tendința de „hipercharacterizare” arată stabilitatea diacronică a cumulului de mărci, suplinind posibilitățile reduse de exprimare în idiomul matern și asigurând coerența mesajului.

Pe de altă parte, tendința de economie în exprimare este concretizată, în raport de variație liberă, prin neexprimarea predicatului, a unor cuvinte ajutătoare (morfemul de conjunctiv, pronumele reflexiv al predicatului, a unor verbe auxiliare sau copulative din structura predicatului) sau prin substituirea, cu ajutorul demonstrativelor anaforice, a unor termeni sau fragmente de enunț, subînțelese din referințele susceptibile în antecedent.

Cele două tendințe care au acționat asupra românei vechi au fost conservate, consolidate și amplificate de frecvența în exces a ocurențelor, în graiurile moldovenești insulare.

Cauzele care au condus la proliferarea și accentuarea anumitor procedee sintactice (expresie a unor fenomene evolutive) sunt de natură atât gramaticală, cât și psihostilistică.

BIBLIOGRAFIE

- AF = „Anuarul Arhivei de folclor”, publicat de Ion Mușlea, I, Cluj, 1932, ș.u.
- ALAR, I = Nicolae Saramandu, *Atlasul lingvistic al dialectului aromân*. Volumul I. Editor: Manuela Nevaci, București, Editura Academiei Române, 2014.
- ALRM I / II = *Micul Atlas lingvistic român* publicat de Muzeul Limbii Române din Cluj sub conducerea lui Sextil Pușcariu, de Sever Pop, vol. II, Sibiu, Leipzig, 1942.
- ALRT II = Emil Petrovici, *Texte dialectale culese de... Suplement la Atlasul lingvistic român II* (ALR II), Sibiu, Leipzig, 1943.
- Atanasov 2002 = Petar Atanasov, *Meglenoromâna astăzi*, București, Editura Academiei Române.
- Avram 1987 = Mioara Avram, *Condiții gramaticale de folosire a conjunctivului fără să*, în *Probleme ale exprimării corecte*, București, Editura Academiei, p. 134–138.
- Avram [1997] 2007 = Mioara Avram, *Consecințe gramaticale ale contiguității omofonelor în limba română*, în *Studii de sintaxă a limbii române*, București, Editura Academiei Române, p. 148–158.
- Capidan 1932 = Theodor Capidan, *Aromânii. Dialectul aromân. Studiu lingvistic*, București.
- Carabulea 1965 = Elena Carabulea, *Repetarea și reluarea subiectului în limba română din sec. al XVI-lea – al XVIII-lea*, în *Omagiu lui Alexandru Rosetti*, București, p. 103–109.
- Cazacu 1966 = B. Cazacu, *Conjunctivul prezent de tipul să fibă (fībă, ŝbă, ŝibă) în dacoromână*, în *Studii de dialectologie română*, București, Editura Științifică, p. 140–143.
- Chivu 2000 = Gh. Chivu, *Limba română de la primele texte până la sfârșitul secolului al XVIII-lea*, București, Univers Enciclopedic.
- DA = Academia Română, *Dicționarul limbii române*, București, 1913–1948.
- Densusianu ILR, I, II = Ovid Densusianu, *Istoria limbii române*. Ediție îngrijită de J. Byck, vol. I, II, București, 1961.
- Diaconescu 1970 = Paula Diaconescu, *Structură și evoluție în morfologia substantivului românesc*, București, Editura Academiei.
- Frâncu 2009 = C. Frâncu, *Gramatica limbii române vechi (1521–1780)*, Iași, Casa Editorială Demiurg.
- Gheție 1975 = I. Gheție, *Baza dialectală a românei literare*, București, Editura Academiei.
- Gheție et alii 1997 = *Istoria limbii române literare. Epoca veche (1532–1780)* de Gheorghe Chivu, Mariana Costinescu, Constantin Frâncu, Ion Gheție, Alexandra Roman Moraru și Mirela Teodorescu. Coordonator: Ion Gheție, București, Editura Academiei Române.
- Guțu Romalo 2006 = Valeria Guțu Romalo, „Propoziție” sau / și „enuț”? în *Studii de gramatică și de formare a cuvintelor. În memoria Mioarei Avram*. Coordonator: acad. Marius Sala, București, Editura Academiei Române, p. 188–204.
- Iordan 1975 = Iorgu Iordan, *Stilistica limbii române*, București, Editura Științifică.
- Marin 1995 = Maria Marin, *Iotacizarea verbelor. Reflexe și consecințe în unele graiuri românești vorbite în medii alogene*, în FD, XIV, p. 23–28.
- Marin et alii 1998 = Maria Marin, Iulia Mărgărit, Victorela Neagoe, *Graiuri românești din Ucraina și Republica Moldova*, în FD, XVII, p. 69–155.
- Mărgărit 1995 = Iulia Mărgărit, *Un adverb de exclusivitate în graiurile din Muntenia: singur*, în FD, XIV, p. 47–51.
- Mărgărit 2011 = Iulia Mărgărit, *Inovații la categoria pronumelui personal în graiurile românești din țară și din afara țării*, în *Studii de dialectologie, istoria limbii și onomastică. Omagiu domnului Teofil Teaha*. Coord.: Maria Marin, Daniela Răuțu, București, Editura Academiei Române, p. 359–366.

- Morfosintaxa* 2012 = *Studii de istorie a limbii române. Morfosintaxa limbii literare în secolele al XIX-lea și al XX-lea*, ed.: Gh. Chivu, Gabriela Pană Dindelegan, Adina Dragomirescu, Isabela Nedelcu, Irina Nicula, București, Editura Academiei Române.
- Neagoe 2000 = Victorela Neagoe, *Arhaism și inovație în graiurile vorbite în estul Ucrainei*, în *FD*, XIX, p. 245–254.
- Neagoe 2011 = Victorela Neagoe, *Construcții sintactice dialectale arhaice. Anticiparea și reluarea formelor pronominale conjuncte de dativ și acuzativ*, în *Studia Linguistica et Philologica. Omagiu Profesorului Nicolae Saramandu la 70 de ani*, editor: Manuela Nevaci, București, Editura Universității din București, p. 617–627.
- Neagoe 2013 = Victorela Neagoe, *Din nou despre graiurile moldovenești din Cotul Niprului și din Bazinul Donețului*, în „*Cuvinte potrivite*”. *Omagiu doamnei Maria Marin la aniversare*. Coordonatori: Daniela Răuțu, Adrian Rezeanu, Dana-Mihaela Zamfir, București, Editura Academiei Române, p. 325–335.
- Pană-Boroianu 1989 = Ruxandra Pană-Boroianu, *Sintaxa dialectală istorică în Dialectologia*. Volum îngrijit de Nicolae Saramandu, București, Universitatea din București. Societatea de Științe Filologice, p. 65–71.
- Pușcariu 1974 = Sextil Pușcariu, *Cercetări și studii*, ediție îngrijită de Ilie Dan. Prefață de G. Istrate, București, Editura Minerva.
- Pușcariu LR, II = Sextil Pușcariu, *Limba română, II, Rostirea*, București, Editura Academiei Române, 1994.
- Sârbu, Frățilă 1998 = Richard Sârbu, Vasile Frățilă, *Dialectul istroromân. Texte și glosar*, Timișoara, Editura Amarcord.
- Sintaxa* 2007 = *Sintaxa limbii române în secolele al XVI-lea – al XVIII-lea*, coordonator: Mioara Avram, colectiv de elaborare: Mioara Avram, Elena Carabulea, Fulvia Ciobanu, I. Rizescu, Laura Vasiliu, București, Editura Academiei Române.
- Ștefănuță 1937 = P. V. Ștefănuță, *Cercetări folclorice pe Valea Nistrului de Jos*, în *AF*, IV, 131–227.
- TD–Bulg. = Victorela Neagoe, Iulia Mărgărit, *Graiuri dacoromâne din nordul Bulgariei. Studiu lingvistic. Texte dialectale. Glosar*, București, Editura Academiei Române, 2006.
- TD–Mold. = *Texte dialectale. Supliment la Atlasul lingvistic moldovenesc (ALM)*, vol. I, partea I, culese de V. Melnic, V. Stati, R. Udler, Chișinău, 1969; vol. I, partea [a] II[-a], culese de V. Melnic, V. Stati, R. Udler, Chișinău, 1971.
- TD–Nistru = Maria Marin, Iulia Mărgărit, Victorela Neagoe, Vasile Pavel, *Graiuri românești de la est de Nistru. Texte dialectale și glosar*, București, Editura Academiei Române, 2011.
- Todoran [1966] 1984 = Romulus Todoran, *Despre și «să» în graiurile dacoromâne*, în *Contribuții de dialectologie română*, București, Editura Științifică și Enciclopedică.
- Vulpe 1980 = Magdalena Vulpe, *Subordonarea în frază în dacoromâna vorbită*, București, Editura Științifică și Enciclopedică.
- Vulpe [1967] 2004 = Magdalena Vulpe, *Fapt dialectal și fapt popular*, în Vulpe 2004, p. 61–71.
- Vulpe [1979a] 2004 = Magdalena Vulpe, *Sintaxă a dialectului și sintaxă a limbii vorbite*, în Vulpe 2004, p. 324–333.
- Vulpe [1973] 2006 = Magdalena Vulpe, *Observații asupra sintaxei graiului din zona „Porțile de Fier”*, în Vulpe 2006, p. 169–192.
- Vulpe [1979b] 2006 = Magdalena Vulpe, *Redundanță și economie în sintaxa românei vorbite*, în Vulpe 2006, p. 227–232.
- Vulpe 2004, 2006 = Magdalena Vulpe, *Opera lingvistică, I. Dialectal, popular, vorbit*, 2004; II. *Dialectologia românească. Varia*, 2006, ed. Ion Mării și Nicolae Mocanu, Cluj, Clusium.

STRUCTURES RÉPÉTITIVES ET STRUCTURES ELLIPTIQUES DANS LES PATOIS MOLDAVES INSULAIRES

RÉSUMÉ

Nous avons choisi ici de mettre en évidence un ensemble de tendances d'ordre syntaxique de façon non négligeable.

Conformément à la structure syntaxique du roumain ancien et à la tendance de refléter une matrice archaïque de l'oralité, les patois moldaves se distinguent, d'une part, par la coexistence de certaines constructions particulières, redondantes, répétitives et intensives, notamment la répétition, d'une manière explétive, du pronom personnel sujet; l'emploi simultané de deux pronoms personnels conjoints masculins complément d'objet (in)direct, ajoutés devant et après un verbe au passé composé et au futur: *l-am văzutu-lă*; *m-oi duce-mă*, aussi bien que par une réelle prédilection, comme prototype, pour l'antéposition du complément de nom (exprimé par l'adjectif qualificatif, démonstratif, possessif, par le pronom personnel attribut et par le substantif en génitif).

D'autre part, on remarque, dans l'usage facultatif, l'émergence de structures elliptiques à savoir l'omission du prédicat et de certains mots auxiliaires: le morphème du subjonctif *să* (*și*); le pronom réfléchi *se* (pour la troisième personne de singulier et pluriel) avec des verbes au subjonctif: *să [se] mărite*; certains verbes auxiliaires: *aș [fi] ținut porc*, ou bien copulatifs de la structure du prédicat.

Il est évident qu'ici il y a un rapport étroit entre les structures réductives, intensives et les structures elliptiques.

La répétition pléonastique devient, par sa fréquence particulière et par sa modalité de manifestation, un trait caractéristique des parlers moldaves isolés. Très souvent, l'insistance sert à remplir la pauvreté des moyens d'expression affective (soit lexicaux, soit syntaxiques ou variant selon l'intention du locuteur).

Les contextes d'occurrence signalés dans les deux situations ci-dessus indiquées ont été révélés aussi dans les études de dialectologie diachronique.

Institutul de Lingvistică
„Iorgu Iordan – Alexandru Rosetti”
al Academiei Române